

Keszler Borbála–Ifj. Kaán Miklós

Prof. Dr. Matekovits György: Fogászati személynévlexikon

Dental Press Hungary Kft., Budapest, 2007

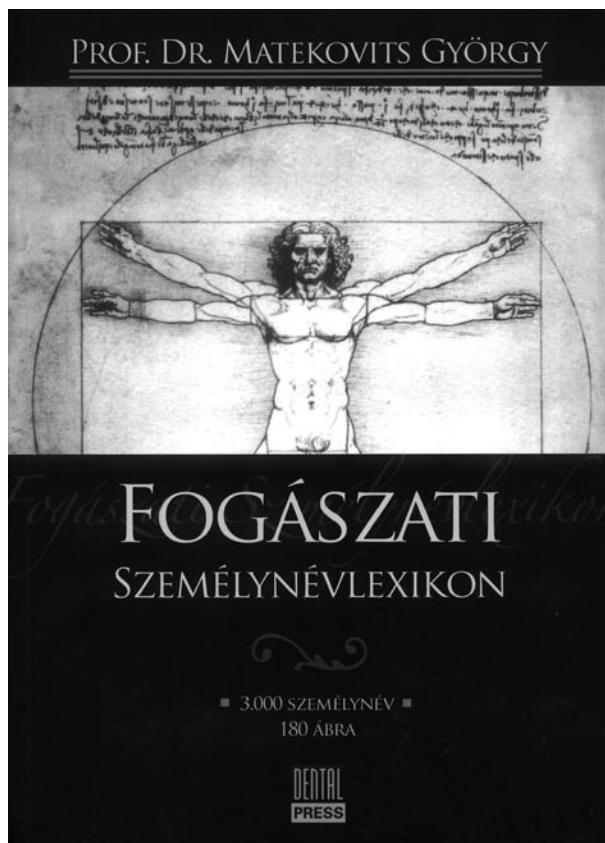
Miden szakember, kutató, tudós számára fontos, hogy ismerje elődeit, tudományága megalapozóit és fejlesztőit. Erre vállalkozott kitérő munkájában Matekovits György. Könyvében az ókortól napjainkig felsorakoztatja mindazokat a külföldi és magyar tudósokat, orvosokat, akiknek érdemei voltak a fog- és szájbetegségek diagnosztizálásában és gyógyításában.

Az életrajzi és bibliográfiai adatokon kívül megtudhatjuk, hogy már Hippokratész leírta a fogágybetegségeket, az ínyvérzést és a fogkőképződést, hogy Pierre Fauchard, „a fogászat atyja” vezette be elsőként a kerámiafogak használatát, sőt foglalkozott fogpótlással (teljes fogpótlással is), fogszabályozással és a fogíny betegségeivel is. A magyar elődök közül szól Lencsés Györgyről, aki *Ars Medica* című munkájában (1577) elsőként írja le a fogak és a száj betegségeit, Apáczai Csere Jánosról, aki a Magyar encyclopaediában, amely (Apáczai szavaival élve) „minden igaz és hasznos böltsességnek szép rendbe foglalása és Magyar nyelven világra botsátása”, 1653-ban összefoglalja magyarul az emberi test felépítésével, működésével, valamint a betegségek felismerésével és kezelésével kapcsolatos korabeli ismereteket; s sorolhatnánk tovább a kitérő külföldi és magyar tudósokat, orvosokat, fogorvosokat és szájszabeszedeket.

A könyv azonban nem csupán híres orvosok és fogorvosok lexikona, találhatunk benne adatokat a fogfájások védőszentjéről, Apollóniáról, az egyiptomi Ebers-féle papirusztekercsekről, amelyek egy fogtömés leírását is tartalmazzák; olvashatjuk a hippokratészi eskü szövegét, s megtaláljuk azoknak a fej, nyak, arc és száj régióit érintő anatómiai, élettani kifejezéseknek, betegségeknek, tüneteknek, eljárásoknak, módszereknek a nevét, amelyeket egy-egy neves kutatóról vagy gyakorló orvostól neveztek el. De szó van a lexikonban híres orvosokról elnevezett eszközök, tudományos indexek, osztályozások, elméletek neveiről is. Ezeknek az elnevezéseknek a következő főbb alaptípusai vannak: személynév-köznév, személynév-személynév-köznév, személynév-féle köznév.

PÉLDÁK

Anatómiai és élettani kifejezések: *Andernach*-csontocska*, *Andersch-dúc*, *Arnold-csatorna*, *Arnold-ideg*, *Eustach-izom*, *Eustach-mandula*,

Exner-ideg, *Fisch-féle „függönylebeny”*, *Mikulicz-afta*, *Müller-dúc*, *Reichert-féle porc*.

Betegség- és tünetnevek: *Addison-kór*, *Aigner-szindróma*, *Auspitz-tünet*, *Balogh-féle parodontoma*, *Bárány-szindróma*, *Christensen-jelenség*, *Crohn-betegség*, *Hanhart II.-szindróma*, *Hodgkin-kór*, *Kaposi-sarcoma*, *Le Fort I. típusú törés*, *Merkel-sejtes carcinoma*, *Sturge-Weber-anomalia*.

Gyógyítási eljárások, protetikai, műtéti módszerek: *Ackerman-módszer*, *Adams-féle belső drótrögzítés*, *Dolder-féle elhorgonyzás*, *Filatov-plasztika*, *Gattinger-műtét*, *Gyergyai-módszer*, *Halle-műtét*, *Orton-preparáció*, *Rogers-gyakorlatok*, *Trauner-féle lebenycserés Z-plasztika*

* A szótárban a címszavak tulajdonnévi előtagja csupa nagybetűvel van írva. Az ismertetésben nem követjük a szótár gyakorlatát.

Műszernevek, eszköznevek: *Aderer-fogó, Ash-féle kanál, Balogh-féle ínyleválasztó, Blaer-kés, Elbrecht-sín, Földvári-féle arcív, Gesler-féle G-kapocs, Glickman-ligatúra, Huszár-féle vattatekerstartó, Joseph-féle olló.*

A fogorvostudományban használatos egyéb kifejezések (osztályozások, elméletek, indexek stb.): *Bánóczy-Sugár-féle klinikai leukoplákia-osztály, Fábrián-Fejérdy-féle foghiány-osztályozás, Károlyi-Morelli-féle túlterhelés-elmélet, Katz-index, Kemény-Rehák-féle eljárás, Marthaler-Thomas-féle európai DMF-T értékelés, Massler-Schour-féle PMA-index.*

A lexikonban vannak márkanévek és mozaikszó-előtagú összetételek is, például: *Wipla, Ceka-horgony, COFS-szindróma: (szin. Cerebro-Oculo-Facialis-Skeletalis-szindróma); EEC-szindróma: (szin. Ectodactylia-Ectodermakis Dyspasia [deft] – ajak/szájpad hasadék) stb.*

Megjegyezzük, hogy nehezíti a szavak helyes leírását az, hogy a címszóul szolgáló nevek csupa nagybetűsek, s így nem különbölnék el írás szempontjából a személynevek és a mozaikszók egymástól (amelyeket valóban csupa nagybetűvel kell írni), vagy a szótár írásmódja alapján nem lehet tudni például azt sem, hogy hogyan kell helyesen leírni a *frankfurti horizontális* típusú szerkezeteket. – Egyébként a munka egy-két hibától eltekintve helyesírási szempontból is jónak mondható. Nem kötőjeles azonban a *Tóth-Vitéz-féle kéz-dezinfekciós eljárásban* a *kézdezinfekeciós* szó; a *Marthaler Thomas-féle európai DMF-T értékelés* helyesebb lenne így: *DMFT-értékelés*;

vagy a *Z* *plasztikát* (amely többször is előfordul, de hol kötőjellel, hol anélkül: *Trauner-féle lebenycserés Z-plasztika*, de: *Denonvilliers-féle Z plasztika*), mivel *Z* alakú *plasztikát* jelent, helyesebb lenne mindig kötőjel nélkül írni.

Nagy érdeme a lexikonnak, hogy az anatómiai kifejezések és a betegségnevek mellett mindig megtaláljuk a görög–latin kifejezést is, például: **Arnold-ideg:** *ramus auricularis n. vagi (X. bolygóideg); Arnold-csatorna:* *a n. petrosus minor csontos csatornája a pyramis csontban; Beck-szindróma:* *az a. spinalis anterior keringésszávara következtében jelentkező idegrendszeri tünetek; Eustach-izom:* *(szin.: m. tensor tympani). Dobhártyefeszítő izom.* Ezeknél és egyéb kifejezéseknél is szó van mindig a műszer funkciójáról, az elmélet lényegéről stb.: **Blair-kés:** *plasztikai műtétéknél alkalmazott szike; Wescott-műszer:* *az amalgámtömés készítéséhez használt kéziműszer. A még lágy tömésfelszín alakítására szolgál; Csernei-féle carieselmélet:* *endogén (pulpából származó) foszfatázoknak tulajdonítja a caries keletkezését.*

Mint a fentiekből is kiderül, Matekovits György sok hasznos információt tartalmazó könyvét haszonnal forgathatják fogorvosok és fogorvostan-hallgatók egyaránt, s olyanok is, akik a kultúrtörténet kérdéseiről érdeklődnek. A munka ugyanakkor hiánypótló a fogorvosi szaknyelv és a fogorvosi szakmai helyesírás szempontjából is. Jó lenne, ha a fogorvostan-hallgatók számára kötelező tananyagként írnák elő.

Magyarul. Az a tény, hogy anyanyelvem magyar, és magyarul beszélek, gondolkodom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható. Nem külsőséges valami, mint a kabátom, még olyan sem, mint a testem. Fontosabb annál is, hogy magas vagyok-e vagy alacsony, erős-e vagy gyöngye. Mélyen bennem van, a vérem csöppjeiben, idegeim dúcában, metafizikai rejtélyként. Ebben az egyedülvaló életben csak így nyilatkozhatom meg igazán. Naponta sokszor gondolok erre. Épp annyiszor, mint arra, hogy születtem, élek és meghalok.

Kosztolányi Dezső: Ábécé a nyelvről és a lélekről, 1927